

Kvalitetsrekommendationerna för uppförande av bostäder för personer med utvecklingsstörning för åren 2010–2017

Delegationen för boende för personer med utvecklingsstörning 8.3.2010

Innehållet i rekommendationen:

- 1) **Kvalitetsrekommendationen - Utgångspunkter och bakgrund**
- 2) **Allmänna principer och rekommendationer för uppförande av bostäder**
- 3) **Rekommendationer för personliga rum och gemensamma rum**
- 4) **Övriga strategiska frågor**

KVALITETSREKOMMENDATIONEN – UTGÅNGSPUNKTER OCH BAKGRUND

I Finland finns det ca 40 000 personer med utvecklingsstörning. Största delen av dessa bor ännu som vuxna hos sina föräldrar eller hos andra anhöriga. Drygt ca 2 000 personer med utvecklingsstörning bor i grupp- och servicebostäder och drygt 3 000 personer bor i stödbostäder eller självständigt. På institutioner lever ca 2 000 personer och i familjevårdhem 1 200 personer. Under de följande åren finns det två stora utmaningar som vi måste svara på i fråga om att anordna boende och tjänster för personer med utvecklingsstörning:

- att anordna boende och ett liv som samhällsmedlemmar för de tusentals personer med utvecklingsstörning som flyttar från sina föräldrahem
- att anordna stödtjänster för boende och ett självständigt liv för personer med utvecklingsstörning i och med att institutionsboende avvecklas

Under de närmaste åren behövs tusentals nya bostäder. På grund av att utvecklingsstörda personer redan som unga har blivit sjukpensionerade och inte själva har inkomster eller förmögenhet att skaffa egen bostad är det samhällets ansvar att anordna bostäder för dem. Kommuner, samkommuner, aktörer med organisationsbakgrund och privata sammanslutningar och företag har en nyckelposition i fråga om att låta bygga och anskaffa nya bostäder. Ett centralt mål är att det i kommunerna finns ett tillräckligt antal tillgängliga och fungerande bostäder för utvecklingsstörda kommuninvånare och tjänster som stödjer deras boende.

Utgångspunkter för delegationens kvalitetsrekommendation är allmänna mål och strategier i den finländska bostadspolitiken. Likaså beaktas nationella och internationella avtal och riktlinjer för boendeförhållanden för funktionshindrade människor och främjande av individuellt boende. Utgångspunkten är också att möjliggöra ett individuellt boende i normal boendemiljö på ett sådant sätt att personer med utvecklingsstörning själva kan välja sin bostad och fatta beslut om med vem de vill bo. Rekommendationen utgår även från en uppfattning och vision om framtida boende som 1) baserar sig på principerna för medborgarskap och på de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna, och som 2) möjliggör jämlikt deltagande och tillträde till olika slag av gemenskaper, och som 3) utgörs av den fysiska boendelösningen och av därtill anslutande assistans och stöd, och som 4) planeras individuellt på basis av personens önskemål och behov.

Ett centralt mål i den finländska bostadspolitiken är att samordna människors önskemål och behov i fråga om sitt boende med samhällets behov och en hållbar utveckling. På ett sådant sätt främjas alla möjligheter till ett boende som motsvarar deras behov och önskemål. Delegationens kvalitetsrekommendation baserar sig speciellt på följande internationella och nationella avtal och riktlinjer:

- FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning
- Europarådets handikappolitiska program
- EU:s direktiv om likabehandling och EU:s program
- Regeringens handikappolitiska redogörelse
- Statsrådets principbeslut om program för ordnande av boende och anslutande tjänster för utvecklingsstörda

FN godkände 2006 konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning som Finland har förbundit sig att verkställa genom att underteckna den. Konventionen förpliktar medlemsstaterna att säkerställa att funktionshindrade personer likt andra människor kan välja sin egen boendeort, bostadsform och den de vill bo med. Enligt 19 artikeln i konventionen har funktionshindrade människor lika rättigheter att ingå i samhället och göra likadana val som andra människor. Funktionshindrade personer får inte tvingas eller förpliktas till särskilda boendearrangemang.

Europarådet är en annan organisation och sektor som påverkar den finländska handikappolitiken. Europarådets handikappolitiska program baserar sig på principen för självständigt boende och förutsätter att medlemsstaterna eliminerar alla hinder till integrering. Programmet betonar lika möjligheter för funktionshindrade personer att fatta beslut och göra val om sitt eget liv, bland annat rätten att välja egen boendeort.

Regeringen godkände i januari 2010 ett principbeslut om program för ordnande av boende och anslutande tjänster för utvecklingsstörda för åren 2010–2015. Bostadsprogrammet för utvecklingsstörda har som mål att möjliggöra ett sådant individuellt boende för utvecklingsstörda personer som stärker deras delaktighet och jämlikhet i den sociala gemenskapen och i samhället. För att kunna minska institutionsvården för personer med utvecklingsstörning och göra det möjligt för vuxna utvecklingsstörda att flytta från barndomshemmet krävs det många åtgärder för att utveckla byggandet av bostäder och tjänster som stödjer individuellt boende.

Målet för bostadsprogrammet är att för åren 2010–2015 producera ca 1 500 bostäder för utvecklingsstörda personer som flyttar från institutionsvård och ca 2 100 bostäder för vuxna utvecklingsstörda som flyttar från barndomshemmet. Sedan programmet har genomförts kommer antalet institutionsplatser att reduceras från nuvarande 2 000 långvårdsplatser till ca 500 platser. Programmet svarar också på behovet av bostäder som uppkommer på grund av att vuxna personer med utvecklingsstörning flyttar från barndomshemmet. Med ARA:s (Finansierings- och utvecklingscentralen för boendet) investeringsstöd ska ca 470 nya bostäder per år produceras för utvecklingsstörda personer under programperioden. Med stöd av Penningautomatföreningen RAY ska ca 130 stödbostäder produceras för personer med utvecklingsstörning under programperioden. Av ARA:s investeringsstöd allokteras 30 miljoner euro per år och av Penningautomatföreningens stöd 4,9 miljoner euro per år för detta ändamål under programperioden i fråga. Utvecklingen av boendelösningar för flerfunktionshindrade personer och för gravt funktionshindrade personer ingår också i detta programarbete.

Rekommendationen består av allmänna principer och särskilda rekommendationer för personliga rum och gemensamma rum. I en separat rapport behandlas frågor i anslutning till social- och säkerhetsteknik.

ALLMÄNNA PRINCIPER OCH REKOMMENDATIONER FÖR UPPFÖRANDE AV BOSTÄDER

Bostäderna ska uppfylla alla allmänna villkor och egenskaper som fastställs för bostäder. Målet är att understödja ett individuellt boende i vanlig boendemiljö.

1) En bostad som uppfyller allmänna kvalitetsmål kännetecknas av:

Det personliga bostadsutrymmet är mer än ett rum.

Det personliga bostadsutrymmet ska innehålla följande element; egen tambur, kök/kokvrå, badrum, sovutrymme (som är avskilt från vardagsrummet exempelvis med en sovalkov), personliga förvaringsutrymmen, extra förvaringsutrymme om personen har hjälpmedel, balkong eller gårdsplan och tillräckliga kommunikationskanaler som möjliggör social- och säkerhetsteknik.

Andra egenskaper som kännetecknar individuellt boende är bland annat egen postlåda/brevinkast, dörrklocka och eget namn på dörren.

Minimikravet är att det i byggnadsskedet åtminstone reserveras plats för kök/kokvrå. Förutom personliga kök behövs även gemensamma köksutrymmen i boende avsett för grupper. Överlappande kökslösningar bör undvikas.

2) Man utgår alltid från de utvecklingsstördas individuella boendebehov

För att kunna uppfylla detta kvalitetsmål förutsätts att man åtminstone i viss mån känner till de personer som kommer att bo i bostäderna innan den egentliga planeringen av bostäderna inleds. Delegationen anser att det är viktigt att ARA i sina ansökningsanvisningar för investeringsstöd och räntestödslån informerar såväl byggherrar som kommuner att utser de boende i ett så tidigt skede som möjligt. Delegationen anser också att det är viktigt att de boendes behov av hjälp och stöd kartläggs på ett tillförlitligt och jämförbart sätt som är till hjälp då man bedömer behovet av hjälp och stöd och då man uppskattar behövliga personalresurser. Efter kartläggningen är det viktigt att de personer som flyttar in och deras anhöriga har möjlighet att träna och förbereda sig inför flyttningen. Att i ett tidigt skede utse de boende underlättar ovan nämnda processer och möjliggör ett flexibelt och förtroendefullt arbete.

3) De fysiska utrymmena är tillgängliga och trygga och säkra att röra sig i

Tillgänglighet kännetecknas bland annat av att det i bostäderna inte finns alltför stora nivåskillnader och trösklar som gör det svårt att röra sig, att dörrarna är tillräckligt breda och lätta att öppna, att bostäderna vid behov kan utrustas med ledstänger och att köket är planerat på ett sådant sätt att man inte är tvungen att sträcka sig efter saker och ting. Tillgänglighet innebär också att köksapparaturen är försedd med tidur, att de personliga tvättrummen är rymliga och utrustade på ett sådant sätt att de boende och deras assistenter kan röra sig i dem säkert och tryggt, att gårdsplanerna är tillgängliga och säkra och att det i bostäderna och på gården finns tillräcklig belysning.

4) Utgångspunkten då man uppför bostäder är att de lätt kan byggas om och ändras (modultänkande) vilket möjliggör en flexibel användning (exempelvis att enskilda enrumslägenheter vid behov kan förenas och bli tvårumslägenheter)

5) Bostädernas centrala läge är ett viktigt kvalitetsmål

Tillgången till service, fritidsintressen och dagverksamhet/arbetsplats ska vara god. Goda trafikförbindelser med kollektivtrafik och privata färdmedel och en tillgänglig och trygg närmiljö är viktiga kvalitetsfaktorer som ska beaktas vid valet av bostädernas läge.

6) I byggnadsprogrammen ska även utvecklingsstörda personers behov av krävande sjukvård tas i betraktande i boendet

En särskild aspekt är även boende för utvecklingsstörda barn som av någon orsak inte kan skötas hemma. Som exempel kan nämnas flerfunktionshindrade och långtidssjuka barn med utvecklingsstörning som är i behov av krävande sjukvård och habilitering. Se bild 1 Olika former av boende.

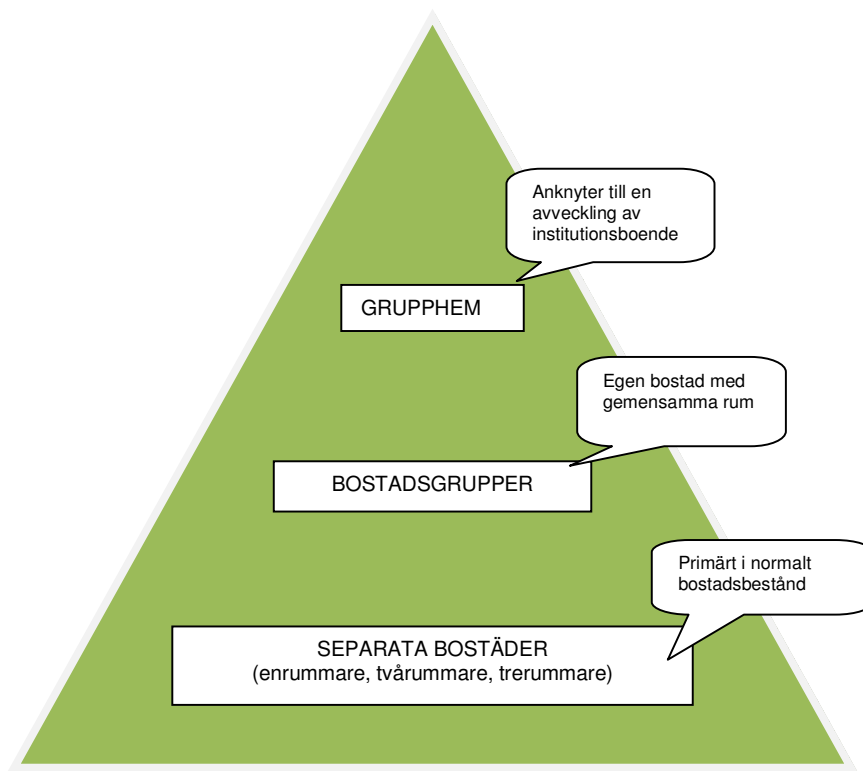

Bild 1. Olika former av boende

Utgångspunkten för kvalitetsrekommendationen är att man endast vid behov tillgriper särskilda boendelösningar, varvid utgångspunkten är särskilda behov som anknyter till boende för personer med utvecklingsstörning. Ett funktionshinder i sig kräver inte ett boende med andra funktionshindrade. Boendelösningarna ska genomföras individuellt och utgående från användarnas behov. Det är viktigt att de utvecklingsstörda egna val av levnadssätt respekteras och att de utvecklingsstörda ges möjlighet att uttrycka sina önskemål och val.

REKOMMENDATIONER FÖR PERSONLIGA RUM OCH GEMENSAMMA RUM

Mer specifika rekommendationer och kvalitetsmål fastställs skilt för 1) separata bostäder och för 2) gruppboende.

Planering och dimensionering av personliga rum

1. Storleken på personliga rum i separata bostäder är minst 35 m² för enrummare och minst 45 m² för tvårummare.
2. Den rekommenderade storleken på personliga rum i gruppboende är minst 25 m².

Förutom allmänna lösningar behövs också skräddarsydda lösningar som beaktar specialbehoven hos de personer som hör till boendegruppen, exempelvis sådant som anknyter till de boendes säkerhet och individuella funktionsförmåga. Speciellt ska man beakta de boendes behov av plats och utrymme som deras bruk och dagliga förvaring av hjälpmedel förutsätter, något som direkt inverkar på storleken för personliga rum och till en del även på storleken för gemensamma rum.

Med hänsyn till motiverade skäl kan man även tillåta lösningar som avviker från denna rekommendation. Avvikande lösningar ska motiveras utgående från individuella specialbehov hos de boende. Skräddarsydda boendelösningar kan exempelvis behövas för sådana personers del som är i behov av krävande sjukvård eller i boendelösningar för autistiska personer där man bland annat måste ta hänsyn till dessa personers individuella upplevelser och känsla av trygghet.

Rekommendationer för gemensamma rum

I nuvarande boendelösningar för personer med utvecklingsstörning varierar den totala bostadsytan väldigt mycket. Till den totala bostadsytan inberäknas i denna rekommendation förutom personliga rum även gemensamt vardagsrum och matsal, bastu med tvättrum, tvätt- och torkrum och vestibul och korridorer. Hyran för dessa rum och utrymmen kan även ingå i hyran. Därutöver finns det rum och utrymmen som serviceproducenten behöver. Hyran för dessa kan inte inkluderas i de boendes hyra.

Avgörande i gruppboende är att de boendes totala hyra inte överstiger de månatliga boendeutgifter som FPA godkänner och att de boende på grund av detaljlösningar i bostaden inte ska vara tvungna att ansöka om utkomststöd.

En allmän rekommendation är att det i anslutning till bostäderna inte byggs rum och lokaler för dagverksamhet. Undantag är sådana boendelösningar som skräddarsys för utvecklingsstörda personer som är i behov av krävande sjukvård, för vilka transport till dagverksamhet skulle innebära mycket stor ansträngning.

Personalrummen i gruppboende (bostadsgrupper, grupphem) ska vara klart avskilda från de personliga rummen.

Bostadsgruppens storlek

I gruppboende (bostadsgrupper, grupphem) inverkar typen av bostad på bostadsgruppens storlek; är det fråga om boende i ett flervåningshus, radhus eller småhus (egnahemshus) och är det fråga om ett bostadsområde i staden eller i glesbygden. Maximiantalet bostäder i småhus- eller radhuslösningar är 15 bostäder på samma tomt. Detta anses vara absolut maximiantalet bostäder. Kvalitetsmål är att gruppens storlek hålls liten i såväl

radhus- som småhusmodellen. Rekommendationen för boendelösningar med flervåningshus är högst 15–20 bostäder i samma flervåningshus.

Utgångspunkten är att det i framtiden inte byggs s.k. kluster av bostadsgrupper och grupphem eller bostadskoncentrationer avsedda för olika specialgrupper. Att uppföra bostadskoncentrationer strider mot mål i nationella och internationella avtal.

Övriga strategiska frågor

I denna rekommendation lyfter Delegationen för boende för personer med utvecklingsstörning fram följande strategiska frågor som bör lösas under de närmaste åren för att man ska kunna framskrida enligt de mål som uppställts för uppförande av bostäder.

- 1) Att målmedvetet minska institutionsboende

Delegationen anser att det är viktigt att minska institutionsboende åtminstone till den föreslagna nivån och om möjligt ännu lägre.

- 2) Att förebygga uppförande av nya institutioner och bostadskoncentrationer avsedda för olika specialgrupper

Delegationen anser att det är ett stort hot att låta uppföra stora koncentrationer av alltför små bostäder för personer med utvecklingsstörning med finansiering som inte är offentlig. Det är viktigt att inse att utvecklingsstörda personer flyttar till självständigt boende i situationer då de har livet framför sig. Samhället har investerat på deras grundskoleutbildning och yrkesutbildning och de har allt sedan barndomen utövat fritidsintressen med sina föräldrars och föreningars stöd. Med alla medel måste vi undvika att förena boende för unga och vuxna personer med utvecklingsstörning med exempelvis resurserat serviceboende för äldre dementa personer.

- 3) Att genom en fungerande avlastning hindra att personer med utvecklingsstörning återigen börjar flytta in på institutioner

Till institutioner flyttar utvecklingsstörda personer från bland annat sådana familjer där föräldrarnas och de närståendes krafter tryter och tar slut. Det är viktigt att man genom en fungerande avlastning och genom andra tjänster som erbjuds runt om i Finland hindrar att utvecklingsstörda återigen börjar flytta in på institutioner.